

A magyar egyház előtt álló út az Evangelii gaudium tükrében

Dr. Gájer László
teológus, PPKE

A következőkben az *Evangelii gaudium* egy-egy szakasza alapján elemzem a magyar egyház helyzetét. Szeretném távol tartani magamtól a bíráló hangnemnek még csak a látszatát is. Javaslataim merőben elméletiek. A gyakorlatban magam minden bizonnyal kudarcot vallanék, sőt kudarcot is vallottam e kérdések kezelésekor. Most mégis Istenre hallgatva bátorkodom szólni ezekről a témákról, nemcsak azért, mert a konferencián erre kértek fel, hanem azért is, mert hiszek a prófétai szó erejében.

1. A közös emlékezet gyógyulása¹

„Akik ősi megosztottságok sebeit hordozzák, azok nehezen fogadják el, hogy a megbocsátásra és a kiengesztelődésre buzdítjuk őket, mert úgy gondolják, hogy figyelmen kívül hagyjuk fájdalmukat, esetleg arra törekszünk, hogy eltöröljük az emlékezetüket és eszményeiket. De ha látják a hitelesen testvéri és kiengesztelődött közösség tanúságtételét, az mindig vonzó világosságot jelent.” (EG 100)

A 20. század különösen mozgalmas volt Kelet-Közép-Európa számára, főleg azoknak a népeknek az életére nézve, akik a század második felében szovjet megszállás alá kerültek. A térségben a két világháború lezárása éppúgy rendszerváltásokat hozott 1918 és 1945 után, mint az úgynevezett vasfüggöny leomlása 1989-ben.² Az I. Világháború után Magyarország elveszítette területének kétharmadát és népességének többségét is, lakossága 18,3 millióról 7,9 millióra apadt. Jóllehet az elcsatolt területeken csak 3,3 millió magyar élt, az ő elszakadásuk máig sajgó fájdalmat okoz Magyarországnak.³ Ezzel párhuzamosan kialakult a csehszlovák és a jugoszláv állam, Románia pedig jelentősen növelte területeit. Ami az I. Világháború után a magyaroknak tragédiát, az a cseheknek és a románoknak felemelkedést hozott. A század közepétől a térség tartós szovjet megszállása befagyasztotta az itt élők érzéseit és indulatait. A század első felében kialakult ambivalens érzések a kommunista uralom évtizedeiben feldolgozatlanul merevedtek meg, mert a „baráti” kommunista országokban azokról nem lehetett beszélni. Mindezen folyamatok hatására az 1989-es események meglehetősen összetett és elgyötört lelkiállapotban találták az itt élő közösségeket. Súlyos emlékeket hordoztunk, és a század végén úgy tűnt, hogy az egymást érő elfojtott emlékszalag kibogozhatatlan csomóvá álltak össze bennünk. Ennek tudatában még inkább feszültségforrást jelent az a tény, hogy népeink egyazon térségben, ám sokféle, sokszor egymásnak feszülő kulturális, történelmi és politikai hatás átfedésében élnek, gondolkodásukat pedig személyes elköteleződések, eltérő narratívák, sőt előítéletek teszik végtelenül különbözővé.

Az említett számtalan törés és diszkontinuitás okán úgy tűnik, hogy – Yulija Komska hasonlatával élve – valamiféle kiszámíthatatlan viselkedés, egyfajta „borderline” állapot jellemzi a kelet-közép-európai régió közösségeinek karakterét,⁴ hiszen az itt élők kollektív emlékezete meglehetősen terhelt. Hajlamosak vagyunk arra, hogy önmagunkat egy társadalmi réteg vagy éppen egy

¹ Ebben a részben támaszkodom a következő írásomra: Gájer. (A kötet angolul is megjelent a Lateran University Press kiadásában 2021-ben *The economic, social, and spiritual situation of central and eastern Europe in the light of the Catholic social thought* címmel.)

² Vö. Kühner-Wielach, Lemmen 577.

³ Vö. Cartledge 91.

⁴ Vö. Komska 3., valamint Máthé-Tóth 3.

nemzet érdekével azonosítva utasítsuk el a másikat, a másik néphez, illetve csoporthoz tartozót.⁵ Az emlékezet gyógyulása elhúzódó, aminek az is oka, hogy a bűnösség kérdését vizsgálva gyakran lehetetlen elválasztani a búzát a pelyvától. Évtizedek óta elmaradt az önvizsgálat és a múlttal való szembenézés. Ennek legtöbbször rajtunk kívül álló okai voltak, mégis egy ilyen történettel kell együtt élnünk. Ez pedig bizonyos értelemben a közép-európai „sorstalanság” eleven tapasztalata.

Kertész Imre megállapításához csatlakozva elutasítjuk azonban a beletörődést, elfogadjuk az általa megfogalmazott választ: „folytatni fogjuk folytathatatlan életünket” ... „máris tudjuk ugyanis, hogy ott leselkedik ránk, mint egy kikerülhetetlen csapda, a boldogság”.⁶ E hozzáállás fontos megmutatkozása volt 2006. január 1-jén a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által meghirdetett engesztelő imaév, melyhez hamarosan csatlakoztak a határon túl élő magyarok is, élükön a felvidékiekkel. Ebben az évben Szlovákiában többfelé tartottak szlovákok és magyarok közösen olyan rendezvényeket, melyek az imaévhez kapcsolódtak. Június 29-én történelmi megbékélésre került sor Esztergomban, a bazilikában, ahol a kezdeményező Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és a Szlovák Püspöki Konferencia képviselői ünnepélyes szentmise keretében kölcsönösen bocsánatot kértek, és megbocsátottak egymásnak a közös történelmünk során egymás ellen elkövetett bűnökért. Esztergomban ezen a napon nagyon sok szlovák szót lehetett hallani. Erdő Péter bíboros, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke bizonyára nem véletlenül vetette elő a kincstárból Pázmány Péter mellkeresztjét: Mindez a közös történelmi múltra és összetartozásunkra emlékeztetett. A szentmise olvasmányai, könyörgései mindkét nép anyanyelvén elhangzottak. A szentleckét szlovákul Szlovákia rendkívüli és meghatalmazott nagykövete olvasta fel. Az evangélium elhangzása után ugyancsak két nyelven olvasták fel a két püspöki konferencia egymáshoz intézett levelét. A szlovákoknak szóló bocsánatkérő levélben olvashatjuk az alábbi sorokat:

„Több mint ezeréves közös történelem köt össze bennünket. Tele volt ez a történelem a keresztény hit terjedésének, megélésének, kultúrát formáló működésének az értékes eredményeivel. Gazdag volt ez a történelem a tudomány, a művészet és az egész keresztény kultúra áldásaiban és sikereiben. De ugyanez a történelem sokszor a közös szenvedéseknek, a közös erőfeszítéseknek a története is. Olyan történelem, amelynek lapjairól nem hiányoznak az ellentétek, a sérelmek sem. Ezek a sérelmek az idők során sebeket hagytak a lelkekben. Most, amikor Krisztus színe előtt magunkba nézünk, és lelki megújulásunkért imádkozunk, Isten irgalmát és bocsánatát kérjük mindazokért a tettekért, amelyeket a történelem során ebben a régióban népi, nemzeti, nyelvi, kulturális hovatartozás miatt bárki ellen elkövettek. Különös fájdalommal gondolunk vissza azokra az esetekre, amikor magyar emberek okoztak sebeket szlovák embereknek vagy közösségeknek. Ugyanakkor Isten színe előtt a tisztelet és kiengesztelődés érzését újítjuk meg, azét a megbocsátó szeretetét, amelyet népünknek is át kell éreznie a múlt egyes időszakaiban elszenvedett egyéni és közösségi sérelmek miatt. Megbocsátunk és bocsánatot kérünk.”⁷

A feldolgozási folyamatban fontos állomásnak tartom e 2006-os esemény mellett a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia rövid üzenetét, amelyet a trianoni békeszerződés századik évfordulóján a templomokban ajánlott harangszó kapcsán fogalmaztak meg. A 2020. május 21-én kiadott szöveg így fordult a magyarokhoz: „Aki a harangszót hallja vagy megszólaltatja a harangjait, tegye ezt az imádság lelkületével, könyörögjön hazánkért, népünkért határainkon innen és túl, és Közép-Európa összes népéért, hogy békében, szeretetben és alkotó együttműködésben építhessük

⁵ Vö. Tamás 35–51.

⁶ Kertész 333.

⁷ Vö. Dr. Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom–budapesti érsek, az MKPK elnökének 2006. június 29-én kelt levele František Tondra szepesi püspök, a Szlovák Püspöki Konferencia elnökének.

közös jövőnket.”⁸ Ezek a sorok megrendítően tanúskodnak arról, hogy tudatában vagyunk a múltban elkövetett hibáinknak és a bennünket elválasztó megosztottságnak. Ugyanakkor ez az üzenet arról is beszél, hogy megkezdtuk az önvizsgálatot, és egy mély számvetési folyamatban építjük magunkban a megbékélés útját. Isten adjon erőt nekünk ezen az úton járva a kiengesztelődéshez és a közép-európai emlékezet közös gyógyulásához!

2. A párbeszéd útja

„A konfliktust nem lehet figyelmen kívül hagyni vagy eltitkolni. El kell fogadni. De ha a csapdájába esünk, elveszítjük a távlatot, beszűkülnek a horizontok és a valóság töredékes marad. Ha beleragadunk a konfliktuskonjunktúrába, elveszítjük a valóság mély egységének érzékét.” (EG 226)

A magyar egyház egy ideje keresi a helyét a magyarországi, illetve a térségbeli politikai retorikák keresztttüzében. Ahhoz, hogy kiutat találjon a politikai ideológiák szorításából, amelyek e törékeny katolikus közösséget, mint malomkő roppantanák össze, úgy gondolom, hogy ki kell emelkednie az aktuálpolitika dichotomikus gondolkodási szerkezetéből, és a szekértábor-mentalitás tárogatása helyett valami más lehetőséget kell felmutatnia Magyarországon.

Ennek az üzenetnek a kimunkálásakor szeretném segítségül hívni Andrea Riccardi *Convivere* (2006, magyar címe: *Együttélés*, Európa Kiadó 2009) című kötetét, amely lehetne az anti-Huntington is, vagyis Samuel Huntington *Clash of Civilisations*⁹ [*A civilizációk összecsapása*] című könyvében vázolt paradigma rivális értelmezése. Az amerikai Huntington a '90-es évektől többpólusú világról beszélt. Ebben az összefüggésben a nyugati, a latin-amerikai, az afrikai, az iszlám, a kínai, a hindu, a buddhista, a japán és az ortodox civilizáció helyzetét elemezte. Állítása szerint a kialakuló új világban már nem társadalmi osztályok és csoportok, hanem az említett civilizációk között alakulhatnak ki feloldhatatlan ellentétek és súlyos nézeteltérések. Hadd említsek meg itt egy érdekes kísérletet, amely a címében mindenképpen kihívója *A civilizációk összecsapásának*. Robert P. George, *The Clash of Orthodoxies* [*Az ortodoxiák összecsapása*] című könyvére gondolok. George, az amerikai katolikus morálfilozófus elsősorban a szekuláris liberális álláspont képviselőit hívja ki egy olyan, a hagyományos erkölcsi kérdésekről szóló vitára, amely az abortusz, az orvosilag asz-szisztált öngyilkosság, az eutanázia, illetve a házasság- és családética egyes kérdéseiről szól. Mindez George számára akkor válik igazán izgalmassá, amikor az említett kérdésekben egyes zsidók és keresztények liberális eszméket tesznek magukévá az emberi személy és a társadalom erkölcsé kapcsán. Ebben a pillanatban pedig ortodox zsidók, konzervatív és evanglikál protestánsok, hithű katolikusok és keleti ortodoxok szövetségben találják magukat egymással, amikor az emberi élet szentségének vagy a házasság és a család hagyományos erkölcsi megközelítésének kérdéseiről van szó, és szembe kerülnek saját felekezetük liberális elkötelezettségű tagjaival. George kifejezetten hivatkozik Huntington elméletére, azonban hozzáteszi, hogy a valódi összecsapások – egy kultúrharc részeként – nem is feltétlenül a civilizációk között következnek majd be, hanem a nyugati civilizáción belül: azok között, akik a zsidó-keresztény értékeket megőrzik, és elfogadják az igazság racionális igazolhatóságának lehetőségét, és azok között, akik mindezt különböző izmusokra cserélik.¹⁰ Úgy gondolom, hogy bizonyos összefüggésben nagy szüksége van ma a keresztények ilyen következetes, intellektuálisan is magas szintű kiállására. De tovább gondolkodva azt is észrevehetjük, hogy Huntington és George mindketten a konfliktus valóságából indulnak ki. Elméletük szerves része és szükséges velejárója a konfliktus, az összecsapás ténye. Tárgyalási szempontjuk tömbösít, szekértáborokban gondolkodik, és nem segíti a megbékélést, az átjárhatóságot.

⁸ Magyar Katolikus Püspöki Konferencia

⁹ A könyv, melynek előzménye Huntingtonnak a *Foreign Affairs*-ben közölt azonos című cikke, 1996-ban jelent meg. Magyarul *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* címmel 2008-ban adta ki az Európa Kiadó.

¹⁰ George 3.

Riccardi könyve ebből a szempontból legalábbis – hiszen a három könyv témája és módszere is eltérő – hiteles alternatívája lehetne az említett két kötetnek. Miközben értékeli ugyanis Huntigton elméletét,¹¹ az összecsapás helyett javaslata az együttélés lehetősége, és ezen belül is a kereszténység megbékélést elősegítő szerepének sürgetése. Ahogy az összecsapás, úgy az együttélés is lehetséges: ez a javaslat magva.

„A »párbeszéd« – írja – nem valami jóakarató kifejezés, nem a zsinat utáni katolicizmus (netán a keresztes hadjáratok miatti lelkiismeret-furdalás) öröksége. Nem is egy mindenkivel megkötött könnyelmű alku, csak hogy háborítatlanul élhessünk tovább jólétünkben. A párbeszéd az arra való képesség, hogy szembenézzünk a másikban meglévő különbözőséggel, hogy megpróbáljunk sokrétű viszonyt létrehozni vele, kapcsolatok rendszerét, felfogni a másik érdekeit és irányultságát. A többi, vagyis a jövő már a történelemben rejlő kockázat, amely ellen nincs biztosíték.”¹²

Ezt az üzenetet egyáltalán nem tartom elnagyoltnak vagy könnyelműnek. A párbeszéd, a találkozás, a közösség mindig kockázatot jelent. Enélkül a kockázat nélkül azonban marad a hideg magány, a merő szembenállás. A civilizációs szembenállás és az összecsapás helyett (a perifériákon) az együttélés katalizátorává válni, felismerni és elfogadni ezt a szerepet: ez valóban méltó keresztény jövőképet jelenthet.

Az együttélés és a testvériség a világegyház tágas tapasztalata. A magyarok életét a nagy globális feszültségek gyakran csak áttételesen határozzák meg. A világpolitikai (és világegyházi) folyamatok azonban hatnak ránk, és formálják a közösségünket. A politikai kérdések mentén kialakuló polarizáció egyre jobban jellemző hazánkban is, amely megosztottság gyakran a hétköznapiak része lett – a családok és közösségek ünnepi alkalmait mételyezi. Az együttélés lehetőségébe vetett bizalom lelkületének kialakítása és megújítása ma úgy hiányzik a hazai közösségi életünkből, mint egy falat kenyér.

3. Nem kell nagyobbnak látszani

„Az egyik bűn, amelyet néha a szociálpolitikai tevékenység során elkövetnek, az, hogy előnyben részesítik a hatalom tereit a folyamatok időivel szemben. Elsőbbséget adni a térnek oda vezet, hogy örült módon próbálunk megoldani mindent a jelen pillanatban, próbáljuk birtokba venni a hatalom és az önállóság egész terét. Azt jelenti, hogy kikristályosítjuk a folyamatokat, és próbáljuk megállítani azokat. Elsőbbséget adni az időnek azt jelenti, hogy inkább a folyamatok elindításával, mint a terek birtoklásával foglalkozunk. Az idő elrendezi a tereket, megvilágosítja és egy állandóan növekedő lánc szemeivé alakítja át azokat, amely már soha nem fordul vissza. Azon cselekvések előnyben részesítését jelenti, amelyek új dinamizmusokat ébresztenek a társadalomban, és bevonnak más személyeket és csoportokat, amelyek előbbre viszik azokat, míg végül fontos történelmi eseményekben hoznak gyümölcsöt, szorongások nélkül, de világos és kitartó meggyőződéssel.” (EG 223)

A legutóbbi magyarországi népszámlálás adatai sokakban bizonytalanságot és félelmet keltettek. A reakciók a bizonyítvány kényszeres magyarázata és a zavart közömbösség, az eredmény tudomásul nem vétele között ingadoztak. Pedig ez a végeredmény még csak nem is kijózanító. Legfeljebb reális. Bizonyos metrikák alapján, ha a kereszténység társadalmi jelenlétének valós arányait keressük, az eredmények akár bőven a most mért számok alá is mehetnek. Persze minden attól függ, miként, mi alapján mérünk. Bölcs volna most derűs alázattal állni ezekhez a számokhoz. Az, hogy mekkora ma Magyarországon a katolikusok aránya, rendkívül bizonytalan. A szekularizációs folyamat csak egy része annak a körülmény-összefüggésnek, amellyel magyarázhatjuk ezeket a

¹¹ Riccardi, Együttélés 101–106.

¹² Uo. 178.

számokat. Eközben pedig a fejekben és a szívekben is hallatlanul dinamikusnak mutatkozik a váláshoz és a katolicizmushoz való viszony. Megfelelő vezérelvnek mégis azt tartanám a saját nemzedékem számára, ha a magyar katolikus közösségben megpróbálnánk akkorának mutatkozni – önmagunk és a külvilág felé is – amekkorák valóban vagyunk. Nem félni és merni nem nagyobb-nak mutatkozni – ez a magatartás gyógyító lehetne. Főleg egy olyan közösségben, mint a miénk: Amelyben a nagy épületek és intézményrendszer törékeny emberek – néha kimerült papok – vál-lát nyomja, nem kínálva nekik otthont és spirituális teret.

A magyar egyház ilyen helyzetét még jobban csak az európai kontextus valamiféle megértésé-vel tudnám most elmélyíteni. Hogy az európai pápaság véget ért-e, nem tudom. Azt majd a követ-kező konklávén eldöntik. Azt azonban talán kijelenthetjük, hogy az egyház magába Európába betegedett bele, s maga Európa lett a betegsége.¹³ Gondolnunk kell tehát arra is, hogy bármennyi-re növekszik a keresztények száma a déli féltekén, az európai és a nyugati keresztény közössége-ket nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Párizs, München, Köln vagy Brüsszel összefüggésében is vá-laszokat kell találnunk, akkor is, ha az ottani kereszténység sokszor az osztársadalom töredékére zsugorodott és a múlt díszletei között kénytelen élni. Ez a kisebbségbe szorult kereszténység per-sze nem egyszer nagyon öntudatos és kreatív, illetve a teológiai képzés színvonalas helyszínei még mindig leginkább itt vannak. Ezzel együtt számítanunk kell arra, hogy egy olyan kor jön, ahol – legyen bárki a pápa és érkezzék bárhonnét – Róma egyháza nem talál majd nagyobb nyu-galomra, mint az említett három pápa idején egyre fokozódó bizonytalan időszakban. Ha pedig Róma egyházának sorsa borús, akkor az egész világegyház is szenved majd a bizonytalanságtól. A kor szilánkos, erkölcsileg és értékrendjét tekintve bizonytalan és kiszámíthatatlan. Ha a hitnek és a civilizációnak egykor Európában megtapasztalt szerves egységéről le is mondhatunk – az az egység az eddig ismert formában valószínűleg nem rekonstruálható – az európai katolicizmusról nem mondhatunk le. Utakat kell keresnünk ennek a hajdan olyan erős keresztény közösségnek, és ez nem lesz egyszerű, sőt, a mi generációnk életében talán gyümölcsöző sem.

Az európai és főleg a nyugat-európai katolicizmus nem azonos a magyar katolicizmussal. Jólle-het, a magyar egyház – a maga gyengeségeivel és betegségeivel – ott van ennek az európai ke-reszténységnek a szélén. A fenyegetettség érzése éppen ezért éppúgy sajátja, mint az egész euró-pai kereszténységnek. Mekkora vagyunk, és mi lesz velünk? Ezek a nagy kérdéseink. E kérdések között őrlődve pedig – ebben az átmeneti korban – mindenképpen jót tesz, ha akkorának mutat-kozunk, mint amekkorák vagyunk. Az idő fontosabb, mint a tér – tanítja a pápa. Hozzá kell szok-nunk, meg kell engednünk magunknak a magyar egyház tagjaként, hogy elengedjük a tér birtoklását.

4. Csendesen

„Isten nagy férfijai és asszonyai nagy közbenjárók voltak. A közbenjárás olyan, mint a »kovász« a Szentháromság ölén. Elmerülés az Atyában és új dimenziók felfedezése, amelyek megvilágítják és megváltoztatják a konkrét helyzeteket. Elmondhatjuk, hogy Isten szíve megindul a közbenjárásra, de ő valójában mindig megelőz bennünket, s mi a közbenjárásunkkal azt érhetjük el, hogy az ő hatalma, szeretete és hűsége világosabban nyilvánuljon meg a nép körében.” (EG 283)

A német szociológus, Hartmut Rosa *Demokratie braucht Religion* címmel előadást tartott a Würz-burgi Egyházmegye meghívására 2022. január 17-én. Rosa az úgynevezett rezonancia-elmélettel vált igazán ismertté. *Rezonancia – a világkapcsolat szociológiája* című könyve 2017-ben jelent meg. Ebben a felgyorsult, kapaszkodókat elveszített kortárs társadalom problémáira kereste a választ, a pszichológiai diszharmónia érzéséből és a *burn-out* tapasztalatából kivezető utat a válaszadó, rezo-náló csatornák kiválasztásában kínálva. Az ilyen rezonanciák viszonyítási pontokat jelentenek ma

¹³ Riccardi, La fine di un mondo.

– egy dübörgő, haszonorientált világban. Ahogy az a würzburgi előadásából is kiderül, Rosa ki-tüntetett helyet szán a vallásnak is ebben a rezonanciarendszerben. Itt olvashatjuk tőle:

„És a Biblia, a hit, az Egyház ezt az egy választ, ezt az egy ígéretet adja: Van valaki, aki elhívott, aki meghallgat téged, még akkor is, ha itt és most nem elérhető számodra... És a rezonancia kézzelfogható, fizikailag látható tengelye alakul ki, például az ima test-tartásában; ott még fizikailag is kézzelfoghatóvá válik, amit jelent. Szociológusként fel-tettem magamnak a kérdést: Amikor valaki imádkozik, az valójában kifelé vagy befelé irányul? És a döbbenetes felismerés az volt: egyszerre mindkettő! Maga ez a tengely a létezésem okából fakad. Ott, a létezésének talaján, az imádkozó ember az őt körülvevő Másikkal áll kapcsolatban, ahogy Karl Jaspers fogalmaz. Létezésem lényege egy rezo-nanciakapcsolat.”¹⁴

Nem szeretném most Rosa rezonancia-elméletét alaposabban magyarázni. Azt hiszem, érezzük, miről beszél. „Ha az egyház többé nem tanítja meg az embereket, hogyan imádkozzanak, majd-hogynem úgy érezzük, a létezésének értelmét veszíti el”¹⁵ – ezt Richard Rohr írta az imáról szóló könyvében. A harmadik évezred egyháza imádkozó egyház kell, hogy legyen. Az ima tapasztalata túlmutat a klerikus-laikus megosztottságon, sőt, a felekezetek közötti megosztottságon is. A laikus Catherine Doherty, aki az orosz remeteségek mintájára magányos imahelyeket hozott létre az Egyesült Államokban és Kanadában, a következő történetet meséli:

„Lehetőségem nyílt előadást tartani a Nemzetközi Homiletikai Társaságnak, annak a társaságnak, amely az Ige megfelelő hirdetésének előmozdításán fáradozik. Egy püs-pök volt a fő előadó. Háromnegyed órán át beszélt a tanulmányozás fontosságáról a szentbeszéd elkészítése során. Minél többet beszélt, annál kényelmetlenebbül éreztem magam. Abszolút megsemmisítve éreztem magamat, vagy ahogy a fiatalok mondanák, »mint akit lemostak a pályáról«. Elkeseredetten imádkoztam Istenhez, hogy beteged-jek le vagy bármi ilyesmi, hogy ne kelljen beszélnem. De tudtam, hogy Isten kér arra, hogy beszéljek, ő tölti meg a számat. Majdnem minden ponton ellent kellett monda-nom a püspöknek! Beszéltem az imádság szükségességéről a prédikáció előtt. Állva él-jeneztek meg. A püspök nagyon alázatos ember volt. Így szólt: »Catherine, megtaní-tottál valamire. Arra, hogy aki prédikál, annak többet kell imádkoznia, mint amennyit tanulmányozza a szöveget.« Beszélnem kellett. Ellent kellett mondanom neki, mert nem volt igaza, és Isten betöltötte a számat.”¹⁶

Ha keresztény vagy, akkor és abban a pillanatban teljesen igazzá és egyben megkerülhetetlenné válik számodra az a mondat, amit az augsburgi Gebethausban kaptam egy képeslapon: *Gebet ist nicht alles. Aber ohne Gebet alles ist nichts* – Az ima nem minden, de ima nélkül minden semmi (Johannes Hartl). Csökkenhet a kereszténység társadalmi, kulturális vagy politikai jelentősége és befolyása – mindez nem sokat számít. Ha azonban az ima elvész vagy meggyengül, akkor lehet a kereszténység bármilyen befolyásos, az egész nemcsak nem ér semmit és üres, de veszélyes is. Megélni és tanítani az imát: e feladat elfogadása a magyar egyház belépője is a harmadik évezredbe.

5. Következtetések

Ma az emlékezet gyógyulásáról, a párbeszéd, az együttélés lehetőségéről, a tér birtoklásának elen-gedéséről és az imáról beszéltem. Jézus mondja egy helyen: „Ha azt látjátok, hogy nyugat felől fel-

¹⁴ Rosa 42.

¹⁵ Rohr 140.

¹⁶ Hueck Doherty 141–142.

hő kerekedik, mindjárt mondjátok, hogy eső lesz, s ez be is válik. S ha azt látjátok, hogy délről fúj a szél, arra következtettek, hogy hőség lesz, és ez be is következik. Képmutatók! A föld meg az ég jeleiből tudtok következtetni. Hát ezt az időt miért nem tudjátok felismerni?” (Lk 12, 54–57). A jelek előttünk állnak: fenyegetően magasodó épületek, csendes (gyakran papi) segélykérések, közéleti enerváltság – ugyanakkor szomszúság a kiengesztelődésre, szomszúság a közösségre, szomszúság az imára. Csendben néznek ma ránk, magyarokra az égből, hogy vajon felismerjük-e ezeket a jeleket.

Irodalomjegyzék

- Cartledge, B. (2011). *Trianon egy angol szemével*. Officina Kiadó.
- Ferenc pápa. (2014). *Evangelii gaudium*. Szent István Társulat.
- Gájer, L. (2021). Az emlékezet megbékélése. In Azzaro, P., Gájer, L. (Eds.), *A közép-európai országok társadalmi, gazdasági és spirituális helyzete az Egyház társadalmi tanítása tükrében*. (237–241) Szent István Társulat.
- George, R. P. (2018). *The Clash of Orthodoxies. Law, Religion, Morality in Crisis*. ISI Books.
- Hueck Doherty, C. (2023). *Pusztinya. Találkozás Istennel a csendben, a magányban és az imádságban*. L'Harmattan Kiadó.
- Huntington, S. P. (2019). *A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó.
- Kertész, I. (2016). *Sorstalanság*. Magvető.
- Komska Y. (2018). Introduction: A Discontiguous Eastern Europe. In Kacandás I., Komska Y. (Eds.) *Eastern Europe unmapped: Beyond borders and peripheries*. Berghahn Books.
- Kührer-Wielach F., Lemmen S. (2016). Transformation in East Central Europe: 1918 and 1989. A Comparative Approach. In *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, 23(4), 573–579.
- Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. (2020). *Közlemény*. 1140. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/az-mkpk-kozlemenye-31637047>
- Máthé-Tóth, A. (2019). *Freiheit und Populismus. Verwundete Identitäten in Ostmitteleuropa*. Springer.
- Riccardi, A. (2009). *Együttélés*. Európa Könyvkiadó.
- Riccardi, A. (2023). La fine di un mondo e la ricerca (difficile) di nuovi equilibri. In *Corriere della sera*, 148(4), 6. <https://www.santegidio.org/pageID/30468/langID/it/itemID/49749/La-fine-di-un-mondo-e-la-ricerca-difficile-di-nuovi-equilibri.html>
- Rohr, R. (2006). *Minden egybetartozik*. Ursus Libris.
- Rosa, H. (2022). *Demokratie braucht Religion*. Kösel Verlag.
- Tamás, G. M. (1999). *Törzsi fogalmak I*. Atlantisz.